

„V TOM ÉLENTU ŠLA OPONA DOLU“

Divadelní karikatury Josefa Lady, Josefa Skružného a dalších autorů z fondu nakladatelství J. R. Vilímek

JAKUB HAUSER

“Amid that Fuss, the Curtain Fell.” Theatre caricatures by Josef Lada, Josef Skružný, and other artists from the collection of the J. R. Vilímek Publishing House

Abstrakt

Ve své době populární dramatik, prozaik, humorista, ilustrátor a dlouholetý redaktor *Humoristických listů* Josef Skružný dal na konci nultých let 20. století vzniknout fiktivní postavě juvenilního spisovatele a redaktora Venouše Dolejša (později Huňáčka), který bavil čtenáře nejen dobrodružnými příběhy ze svého života, ale také četnými reportážemi a výtvarnými a divadelními recenzemi. Jeho příspěvky, vycházející jednak na stránkách *Humoristických listů*, jednak shromažďované do řady svazků Dolejšových sebraných spisů, byly doprovázeny kresbami, z nichž mezi lety 1909 a 1916 většinu vytvořil Josef Lada. Tyto málo známé práce, uložené v uměleckých sbírkách Památníku národního písemnictví / Muzea literatury, umožnily svou dětskou stylizací autorům svobodnější projev, než jaký byl jinak pro populární periodikum typický. Stať se zaměřuje na tuto svébytnou kapitolu z raného Ladova díla jako specifickou (tj. humoristickou) dokumentaci dobové pražské divadelní scény.

Klíčová slova

karikatura, ilustrace, *Humoristické listy*, nakladatelství J. R. Vilímek, Josef Lada, Josef Skružný, muzea, nakladatelské fondy, autorství, výtvarný primitivismus

Abstract

Josef Skružný, a playwright, prose writer, humorist, illustrator, and long-time editor of *Humoristické listy* who was popular in his day, breathed life into the fictional character of the juvenile writer and editor Venouš Dolejš (later Huňáček), who entertained readers not only with adventurous stories from his life but also with numerous reports and art and theatre reviews. His contributions, published both on the pages of *Humoristické listy* and collected in a series of volumes of Dolejš's collected works, were accompanied by drawings, most of which were created by Josef Lada between 1909 and 1916. These little-known works, housed in the art collections of the Museum of Czech Literature, allowed the authors, through their childlike stylization, a freer form of expression than was otherwise typical for a popular periodical. This essay focuses on this unique chapter of Lada's early work as a specific (i.e., humorous) documentation of the Prague theatre scene of the time.

Keywords

caricature, illustration, *Humoristické listy*, J. R. Vilímek Publishing House, Josef Lada, Josef Skružný, museums, publishing houses collections, authorship, primitivism in art

Následující text představuje dosud prakticky neznámé kreslené humoristické příspěvky, dokumentující pražskou divadelní scénu konce nultých a první poloviny desátých let 20. století. Převážnou část diskutovaných kreseb vytvořil pro týdeník *Humoristické listy* Josef Lada a dnes jsou součástí uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví / Muzea literatury (PNP/ML). Cílem článku není primárně opravit atribuci, která v evidenci PNP/ML přisuzuje nejen Ladovy kresby, ale i práce řady dalších autorů dlouholetému redaktorovi *Humoristických listů* Josefu Skružnému. Divadelní karikatury z tohoto periodika nahlíží text v rámci produkce Vilémkova nakladatelství spíše jako do velké míry svobodnou sféru, kde autorská invence zejména Josefa Lady a Josefa Skružného převládla nad tehdejšími požadavky vydavatele Josefa Richarda Vilémka na konvenční a líbivou podobu časopisu, jakou se snažil udržet. Text se také snaží poukázat na některé důvody, které stojí za skutečností, že tyto rané práce jednoho z nejikoničtějších českých výtvarníků nejsou součástí širšího povědomí o jeho tvorbě.

Od konce nultých let 20. století se na stránkách *Humoristických listů*, předního periodika nakladatelství J. R. Vilémek a jednoho z nejdéle vycházejících českojazyčných časopisů vůbec (1858–1941), objevovaly pseudo-naivistické kresby a články fiktivního dětského redaktora Venouše Dolejše (později též Huňáčka). Ten byl kromě *Humoristických listů* známý také ze série samostatných ilustrovaných knih, stal se hrdinou veselohery *Venouš Dolejš – Příboby malého nezvedence* (1912) a později také filmu *Venoušek a Stázička* (respektive filmů: němeho z roku 1922 v režii Svatopluka Innemanna a zvukového snímku Čenka Šlégl z roku 1939). Autor Venouška Dolejše, vyučený kameník, spisovatel a ilustrátor Josef Skružný kromě stopy, kterou zanechal v této dětské postavě, je autorem dalších veseloher, z nichž několik převedl ve dvacátých letech na filmové plátno Svatopluk Innemann, například v roce 1921 němý film *Zelený automobil*, 1926 *Falešná kočárka* a *Lásky Kačenky Strnadové* či v roce 1927 *Milenky starého kriminálního*.

Zatímco autorem textů podepsaných jménem Venouška Dolejše je na stránkách *Humorů*, jak se *Humoristickým listům* všeobecně přezdívalo, jednoznačně Josef Skružný, u ilustrací je situace komplikovanější. Kresby, doprovázející jeho příběhy a reportáže, pocházejí přinejmenším od šesti různých ilustrátorů z okruhu redakce. Venouš Dolejš se tak na stránkách *Humoristických listů* stal jakýmsi kolektivním projektem, do určité míry subverzivním vůči převažující estetice a stylu periodika té doby, které určovali zejména výtvarně neprogresivní autoři, jako byli Karel Rélink, Kamil Vladislav Muttich, Viktor Oliva, Josef Kočí či Heřman Němeček.

Ačkoli se na tvorbě fiktivního redaktora Venouše Dolejše podílela řada kreslířů, zde se zaměřím zejména na spolupráci Skružného a Lady, a to především z toho důvodu, že je možné ji doložit nejen samotnými články a kresbami Venouška Dolejše, ale i Ladovými vzpomínkami na léta, kdy v okruhu redakce Vilémkova periodika působil. Z více než tisíce originálních děl Venouše Dolejše tak příspěvek představuje jen malou ukázkou těch prací, u kterých ohled na výtvarný styl a na další okolnosti nepřipouští pochybnosti o jejich autorství. K reflexi jsou zvoleny kresby, které se vztahují k pražskému divadelnímu provozu. Ty tvoří jeden z hlavních celků ještě společně s ilustracemi doprovázejícími recenze výstav, reportáže ze společenských a sportovních událostí, jako byly například vzlety aviatiků či řecko-římské zápasy, a příběhy ze soukromého života malého Venouška. Dolejšovy kresby se na stránkách *Humorů* objevovaly jako drobné ilustrace zpravidla ve větším počtu na každé straně a doprovázely delší texty. Při srovnání s kresbami je zřejmé, že přenosem na stránky periodika tyto předlohy – především vinou velice omezené velikosti reprodukcí v šířce jednoho sloupce textu – ztrácely ze své původní působivosti. Text se nepokouší zmapovat vyčerpávajícím způsobem téma psaných a kreslených příspěvků vztahujících se k divadlu na stránkách

Humoristických listů. Na příkladu pseudo-dětské reflexe pražského divadelního života daného období sleduje něco jiného: zaměřuje se na roli těchto příspěvků v kontextu periodika a rozvíjí otázku, v čem se liší tvorba fiktivního (a navíc dětského) autora od ostatních, jasně ohraničitelných autorských celků.

„Neradostné prostředí“ *Humoristických listů*

Podstatnou okolností pro povahu časopisu, pro nějž byly kresby Venouška Dolejše určeny, byla skutečnost, že měl v rámci produkce podniku Josefa Richarda Vilímka zásadní význam, mimo jiné i z toho důvodu, že stál v počátcích úspěchu celého nakladatelství. Právě to v očích majitelů Josefa Richarda Vilímka staršího i mladšího kladlo vysoké nároky na celkové vyznění i estetickou úroveň periodika. Pro J. R. Vilímka mladšího, který se ujal vedení časopisu v roce 1908, to mj. znamenalo i trvání na velmi konzervativních pozicích – ať už v otázce humoru nebo výběru výtvarníků.¹

Ve vzpomínkové knize *Kronika mého života* Josef Lada spolupráci s *Humoristickými listy* a s jejich redaktorem Josefem Skružným stručně popisuje: zmiňuje schůzky v kavárnách Union² (obr. 1) a ve Slavii, kde „[jsme] sedávali u stolků mezi okny a smolili vtipy...“ (Lada 1942: 283). Samotnou redakci *Humoristických listů* Lada popisuje jako „neradostné prostředí“, kde převládal tlak na mnohem konzervativnější přístup, než byl autorům dobrodružství Venouše Dolejše vlastní. Jak Lada vzpomíná, Skružný musel „občas svádět s Vilímkem půtky o mé spolupracovníctví“ (Lada 1942: 283), a to zjevně i kvůli mnohem konvenčnější, „ladovské“ tvorbě, u které je jeho autorství zpravidla uvedeno, případně kde jsou použity rozpoznatelné pseudonymy, například J. Hrusický.

Fakt, že *Humory* stály v centru zájmu obou Vilímků, postavení Josefa Lada komplikovalo a jeho vztah k nakladatelství byl setrvale konfliktní. Lada vzpomíná, že šéfredaktorovi Josefu Richardu Vilímkovi mladšímu „nebyly mé kresby dosti ulízané a ‚propracované‘, na což kladl vždycky velký důraz“ (Lada 1942: 281), a že „v Humorech nešly dělat nějaké experimenty a musilo se kreslit podle přání vydavatelů: líbezně a hodně prokreslovat“ (Lada 1942: 282–283).

Kresby vydávané za práce Venouše Dolejše byly však pravým opakem toho, co Lada popisuje: humoru textů imitujících dětskou naivitu odpovídal lapidární kresbový styl, který byl zpravidla pro komické vyznění celku klíčový. Tato naivita byla pak spojena s obecně drsnějším humorem, než jaký byl jinak pro toto periodikum typický. Jako příklad je možné uvést kresbu z Dolejšova článku „Vysvědčení“, na níž Venoušek se slovy „keš by to byl můj tatínek“ a s obavami z návratu domů zamyšleně hledí na bezrukého žebráka.³

Proč tato část Ladovy tvorby zapadla?

Ladovští badatelé dosud umělcův podíl na příspěvcích fiktivního redaktora Venouše Dolejše ponechávali převážně bez povšimnutí, resp. Ladova role na tomto dětském hrdinovi je v literatuře v obecné rovině zmiňována, avšak nejistota ohledně hranice

1 Pro obecnou představu o činnosti nakladatelství, jeho kořenech a roli *Humoristických listů* srov. zejm. Vilímek 1908; Sezima 1937.

2 Okolí budovy Vilímkova nakladatelství včetně „Unionky“ je zachycené na některých Ladových kresbách jako doprovod příběhů Venouška Dolejše (např. Dolejš 1913).

3 Srov. Původní zprávy Venouše Dolejše. Vysvědčení. *Humoristické listy* 56, 1913, č. 30, s. 415–416.

mezi autorskými podíly jednotlivých kreslířů bránila konkrétnímu vymezení jeho účasti. Početný soubor raných Ladových příspěvků, čítající několik stovek originálních kreseb, tak dosavadní monografie sice zmiňují, avšak nic z něj – pokud vím – nebylo dosud druhotně publikováno. To je případ Jiřího Oliče, jenž ve své monumentální monografii z roku 2016 sice uvádí, že Dolejšův seriál v *Humoristických listech* vycházel „s Ladovými pseudonaivistickými kresbami“ (Olič 2016: 62–63) a že „Ladovo autorství kreseb z toho období je nesporné“ (Olič 2016: 151), zůstává ale jen u tohoto konstatování a žádné z Ladových prací nepřetiskuje. Historička umění Pavla Pečínková zaujímá opatrnější stanovisko, když sice uvádí, že „Lada aplikoval primitivismus v praxi již v cyklu fiktivních dětských kreseb Venouška Dolejše, které doprovázely oblíbený humoristický seriál Josefa Skružného. [...] V roli prostorečného výrostka se zde Lada smí osvobodit od kreslířské rutiny a vyzkoušet si suverénní neakademickou a nepopisnou výtvarnou zkratku“ (Pečínková 2007: 63), současně však píše v souvislosti s Dolejšovými karikaturami modernistických výtvarných děl z tehdejších pražských výstav, že tyto kresebné komentáře Ladovi „nemůžeme všechny připisovat, protože se na nich podílelo víc kreslířů, včetně Stroffa a Skružného“ (Pečínková 2007: 55). Ani tato monografie žádnou z Dolejšových ilustrací nereprodukuje.

Práci Josefa Lady pro *Humoristické listy* se věnuje stručnější publikace Tomáše Prokůpka *Josef Lada – Humory* (Prokůpek 2014), drží se však jen výtvarníkovy neanonymizované tvorby, která se již zde vyznačuje notoricky známým ladovským stylem s typickými výraznými konturami, plochostí, polidštěnými zvíděcími postavami atd.

Pokud je mi známo, Dolejšových kreseb pro *Humoristické listy* se v krátkosti dotýkají dále jen dvě monografie k dějinám karikatury, *Karikatura a její příbuzní v českém prostředí 19. století* (Prah – Vondráček – Sekera 2014) a zejména o něco starší publikace *V okovech smíchu* (Chrobák – Winter 2006) věnovaná dějinám karikatury první poloviny 20. století, kde jsou však naopak Josefu Skružnému (byť s otazníkem) připisovány kresby jak Josefa Lady, tak i Rudolfa Adámka.⁴

V souboru kresebných předloh je však možné zřetelně odlišit několik různých rukopisů a určitým vodítkem jsou také přípisy (snad dobové) v rozích kreseb se jmény jednotlivých autorů. Odlišení jednotlivých umělců napomáhá také srovnání podkladu, na jakém ilustrátoři kreslili: zatímco Josef Skružný používal většinou makulaturu s nátiisky z jiných publikací, kresby Josefa Lady jsou vždy zhotoveny na čtvrtkách.

Proč tedy tento obsáhlý a svojí naivistickou stylizací a určitou svobodnou hravostí atraktivní soubor Ladových raných kreseb zůstal dosud tajemstvím depozitářů PNP/ML? Důvodů je patrně víc. Kromě toho, že tyto ilustrace vznikaly v anonymním režimu jako práce fiktivního autora, tkví další důvod také v charakteru sbírky a do jisté míry i v konkrétních muzejních procesech. Stav katalogizace sbírky a možnosti zpřístupnění muzejních fondů mají zřejmý podíl na tom, že tyto kresby nebyly zahrnuty do dosavadního ladovského bádání. Umělecké sbírky PNP/ML se svojí téměř půlmilionovou kolekcí mají částečně charakter jakéhosi vizuálního archivu – a jako takové bývají stále zdrojem mnohých objevů. Stejně jako řada jiných velkých archivů zůstávají i ony částečně nezkatalogizované, a to i kvůli charakteru materiálů, vybočujících z kontextů jiných výtvarných sbírek.

Kromě specifik spojených s dostupností materiálů vidím ale důvod ještě v něčem jiném, a sice v taxonomii založené na strukturách zaměřených téměř výhradně na

4 Nejistotu do atribuce vnesl v tomto případě už Rudolf Adámek v roce 1920 v celostránkové kresbě rozdělené na osm polí zpracovaných stylem různých umělců, a to včetně fiktivního Venouška Dolejše. Srov.: Jak by známou píseň Kočka leze dírou, pes oknem – ilustroval... *Humoristické listy* 63, 1920, č. 28, s. 284.

individuální autory. Dolejšovy kresby jsou svým částečným atribučním znejasněním (tj. fiktivním autorstvím) fakticky dílem bez autora a jako takové znamenají pro taxonomii muzejní sbírky problém – znemožňují klasifikaci, vybočují z narativního diskurzu. V eseji „Co je to autor?“ Michel Foucault sleduje, jakou roli vykonává jméno autora ve vztahu k diskurzu, přičemž za slovo „text“ můžeme v našem případě dosadit slovo „kresba“: jméno podle něj „zajišťuje [...] klasifikační funkci, [...] umožňuje přeskupování určitého počtu textů, jejich delimitování, vylučování některých z nich, jejich kladení do protikladu k jiným textům. Navíc uvádí do vztahu texty mezi sebou“ (Foucault 1994: 49).

Anonymní práce se zdají být v případě sbírek umění 20. století prakticky nepřípustné. Každá – autorská – kresba standardně odkazuje metonymicky k celku práce konkrétního umělce či konkrétní umělkyně. Pokud se ale naše představa o jednotlivém předmětu nemůže o takový metonymický vztah opřít, zůstává každé jednotlivé dílo jen více či méně bezcennou jednotlivostí bez zachytitelných souvislostí (Donato 1979: 221). Slovy literárního teoretika Eugenia Donata máme co do činění

[s] fiktivní představou, že opakované metonymické nabrazování fragmentu za celek, objektu za popisku, série objektů za sérii popisek, může stále vytvářet reprezentaci, která je nějakým způsobem adekvátní pro ne-jazykový vesmír. Taková fikce je výsledkem nekritické víry, že uspořádání a klasifikace, respektive prostorové rozmístění fragmentů, může vytvořit reprezentativní porozumění světu. Pokud by tato fikce zmizela, nezbylo by z muzea nic jiného než „harampádí“, bromada bezvýznamných a bezcenných fragmentů předmětů, které nejsou schopny nabídnout ani metonymicky původní předměty, ani metaforicky jejich reprezentace (Donato 1979: 223).

Příklad s anonymním Ladou tak ukazuje na limity našeho vnímání sbírky, založené na představě uspořádání a klasifikace, v níž má každý předmět svůj jasný vztah k celku. V tomto případě však chybí ten článek v procesu, který z heterogenity předmětů teprve dává reálně vzniknout smysluplnému výseku muzejní sbírky a vytváří informační bázi pro badatele mimo vlastní archiv či sbírku.

Venouš Dolejš a jeho autoři

Při třídění kreseb neexistujícího autora Venouše Dolejše jsem pro účely tohoto textu přece jen vyčlenil celky, které je možné přiřadit k reálně existujícím umělcům, jakkoliv je zřejmě taková snaha v rozporu s přijetím Dolejše jako jednoho – ač fiktivního, respektive kolektivního – autora. Dolejšovy kresby ve sbírce PNP/ML jsou uspořádány do celků na základě zařazení obálek a ilustrací k jeho sebraným spisům, do kterých jsou soustředěny původní příspěvky z *Humorů* a které tvoří základ spolupráce Skružného s Ladou a dalšími výtvarníky.

První z těchto souborů, kresby, které vyšly posléze také v knize *Z mého notesu* (1911), zahrnuje řadu děl Karla Stroffa, který je i autorem ilustrace na obálce svazku, a Františka Horníka – dalších autorů z okruhu *Humoristických listů* – a jen několik jednoznačně určených prací Josefa Lady. V dalších několika svazcích sebraných spisů Venouše Dolejše Ladovy kresby dominují, ačkoli i v nich pocházejí některé od Skružného či Karla Stroffa, v pozdějších titulech pak od Rudolfa Adámka. Podle příspěvů na kresbách se na ilustracích k příběhům Venouše Dolejše podíleli v desátých letech také Josef Kočí, Jaroslav Flanderka či František Horník.

Oproti rukopisu Karla Stroffa, vyzrazujícímu šklenou ruku rutinního kreslíře, jsou kresby označené jako práce Josefa Skružného zpravidla o něco jednodušší a působí opravdověji ve smyslu dětské stylizace, což zároveň podtrhuje jejich komiku.⁵ Naopak u o něco mladších kreseb Rudolfa Adámka (v roli Venouše Huňáčka, dříve Dolejše) je míra pseudo-naivistického podání v perspektivě jeho neanonymní tvorby poměrně nízká, jak je patrné z obálek Venouškových již prvorepublikových knih *O domě, v němž posel pes* (Huňáček 1924a) nebo *Bon-ton pro válečné zbohatlíky* (Huňáček 1924b).

Nejvýraznější se však vizuální pojetí postavy Venouška Dolejše ustálilo v kresbách Josefa Lady. Na nich se objevuje typicky s kulatou hlavou, zpravidla vyobrazenou z profilu, a často oděn do neforemného kabátu (obr. 2).⁶ Kresba dalších postav v těchto ilustracích pak ještě zřetelněji ukazuje na Ladův později všeobecně známý rukopis, jak je vidět na příkladu kreseb zařazených do knihy *Bitva u Košťálova* (Dolejš 1912), a to jak z příběhů malého Venouše, tak z divadelních recenzí. Ladovo snadno rozpoznatelné pojetí tváří je jasně patrné na příkladech kreseb z povídky *Zrádný přítel* (obr. 3),⁷ na scéně ze spiritistických seancí⁸ či ilustraci k recenzi Skružného veselohry *Žabec* v divadle Urania, kde Dolejš prozrazuje, že „od autora, s kterým se osobně znám, dostal jsem křeslo...“ (obr. 4).⁹

Další díl sebraných spisů, nazvaný *Tajemství tety Klotyldy* (Dolejš 1913), obsahuje 182 samostatných kreseb, za jejichž autora lze pokládat Josefa Ladu (obr. 5), na rozdíl od jiných svazků, do nichž jsou soustředěny rozmanité texty Josefa Skružného a vždy s některými kresbami také od tohoto redaktora *Humorů*, případně od dalších autorů. To je ostatně i případ *Nových příhod a událostí* (Huňáček 1914), kde je sice většina ze 102 kreseb rovněž Ladova, jsou však mezi nimi i práce Josefa Skružného a Karla Stroffa. V některých Ladových příspěvcích dochází k pozoruhodnému prolínání stylů, například u kreseb z boxerského prostředí, kterými Lada doprovodil články „Učím se zápasníkem“ a „Zápas Frištenký-Šmejkal“ (obr. 6, 7).¹⁰ Na jedné z nich Lada kombinuje dětsky stylizovanou postavu malého Venouška s realističtějším zobrazením zápasníka a sportovního instruktora Fridolína Hoyer se zřetelnými portrétními rysy. Spolupráci dvojice Skružný-Lada chronologicky uzavírá pátý svazek sebraných spisů Venouše Dolejše *Ve slépějích Šerloka Holmesa* (Huňáček 1917) s 88 kresbami pocházejícími z let 1914 až 1916, vyvedenými rukou obou autorů.¹¹

5 Např. Skružného kresba z povídky „Hrůzostrašné dobrodružství v kunratických lesích“, která vyšla prvně v *Humoristických listech* 62, 1919, č. 33, s. 261, podruhé jako součást knihy *Jak jsem byl bolševikem!* (Huňáček 1921).

6 Např.: Původní zprávy Venouše Dolejše. Vliv „Ženy a tatrmána“ na můj poměr se Stázičkou. *Humoristické listy* 55, 1912, č. 7, s. 76.

7 Původní zprávy Venouška Dolejše (*Zrádný přítel*). *Humoristické listy* 54, 1911, č. 44, s. 529–530.

8 Původní zprávy Venouška Dolejše (*Mezi duchy*). *Humoristické listy* 54, 1911, č. 37, s. 445–446.

9 Původní zprávy Venouška Dolejše: Divadlo Urania, *Žabec*, veselohra o 3 dějstvích, napsal Josef Skružný. *Humoristické listy* 54, 1911, č. 48, s. 577–578.

10 Původní zprávy Venouše Dolejše. Učím se zápasníkem. *Humoristické listy* 56, 1913, č. 1, s. 11; Původní zprávy Venouše Dolejše. Zápas Frištenký-Šmejkal. *Humoristické listy* 56, 1913, č. 25, s. 340.

11 Např. kresba, která původně vyšla jako doprovod článku: Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše (*Honba za strašidlem*). *Humoristické listy* 59, 1916, č. 1, s. 11.

Obr. 1. Venoušek Dolejš [Josef Lada], kresba pro knihu *Tajemství tety Klotyldy*, kolem 1913, kresba tuší, papír, 162 × 246 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15319.

Obr. 2. Venoušek Dolejš [Josef Lada], Vliv „Ženy a tatrmána“ na můj poměr se Stázičkou, kresba pro *Humoristické listy*, 1912, kresba tuší, papír, 155 × 206 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15248.

Obr. 3. Venoušek Dolejš [Josef Lada], Zrádný přítel, kresba pro *Humoristické listy*, 1911, kresba tuší, papír, 171 × 247 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15210.

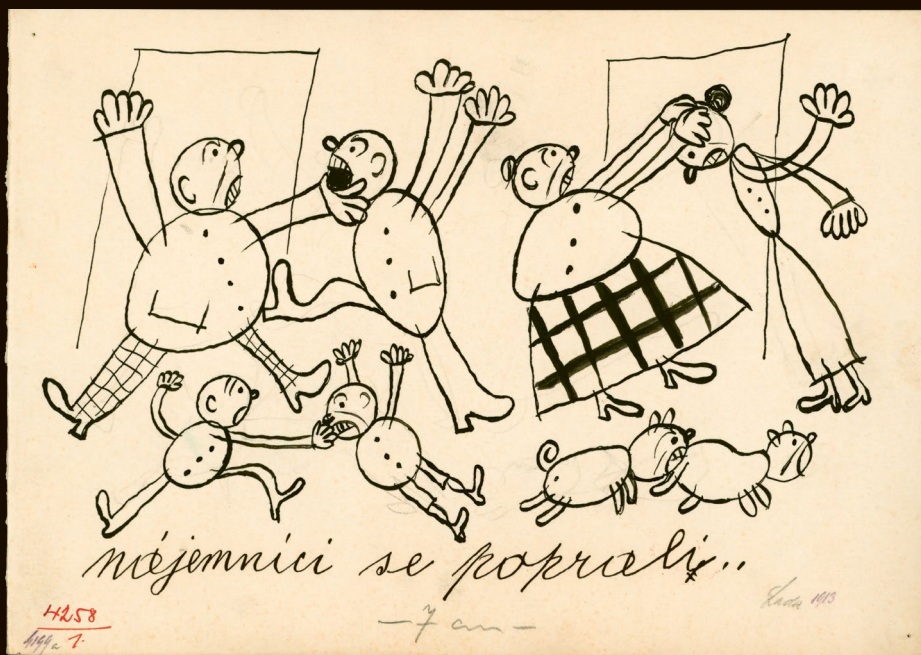
Obr. 4. Venoušek Dolejš [Josef Lada], Žabec, veselohra o 3 dějstvích od Josefa Skruzného v divadle Urania, kresba pro *Humoristické listy*, 1911, kresba tuší, papír, 168 × 249 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15227.

Obr. 5. Venoušek Dolejš [Josef Lada], kresba pro knihu *Tajemství tety Klotyldy*, kolem 1913, kresba tuší, papír, 167 × 248 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15385.

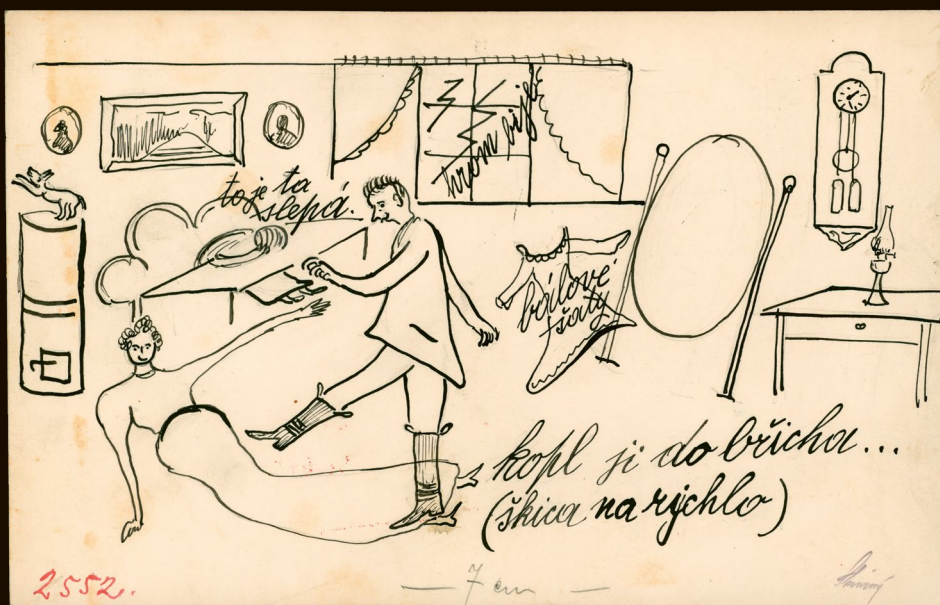
Obr. 6. Venoušek Dolejš [Josef Lada], *Učím se zápasníkem*, kresba pro *Humoristické listy*, 1912, kresba tuší, papír, 161 × 245 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15663.

Obr. 7. Venoušek Dolejš [Josef Lada], Zápas Frištenský-Šmejkal, kresba pro *Humoristické listy*, 1913, kresba tuší, papír, 181 × 256 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15679.

Obr. 8. Venoušek Dolejš [Josef Skružný], Ema Destinová v roli Carmen, kresba pro *Humoristické listy*, 1911, kombinovaná technika, papír, 145 × 187 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15464.

Obr. 9. Venoušek Dolejš [Josef Skružný], K. M. Čapek-Chod: *Begův samokres*, kresba pro *Humoristické listy*, 1911, kresba tuší, papír, 156 × 244 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15860.

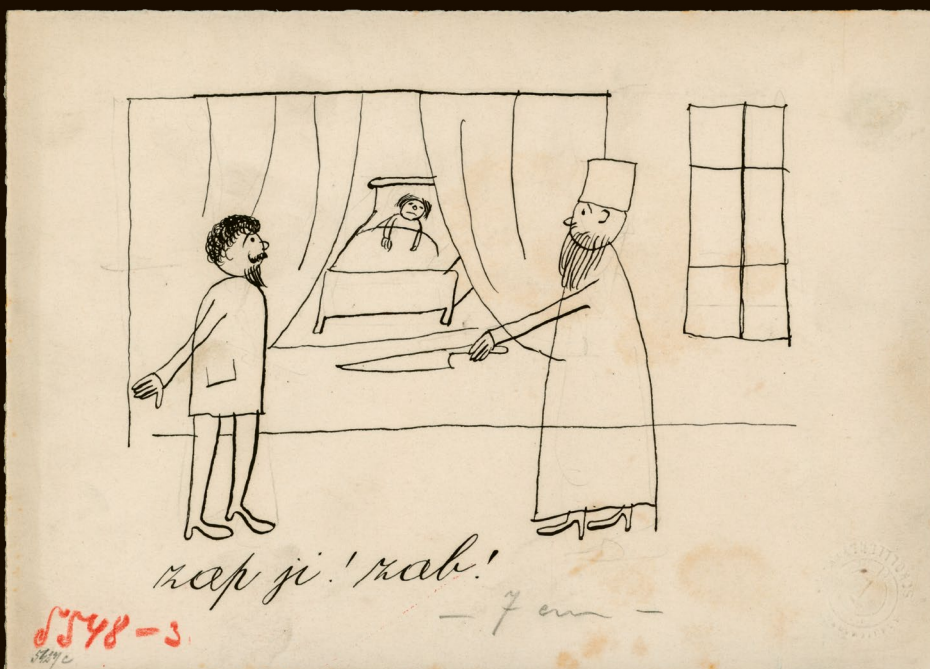
Obr. 10. Venoušek Dolejš [Josef Lada], Maurice Maeterlinck: *Modrý pták*, kresba pro *Humoristické listy*, 1912, kresba tuší, papír, 246 × 306 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15632.

Obr. 11. Venouš Huňáček, dříve Dolejš [Josef Lada], William Shakespeare: *Král Lear*, kresba pro *Humoristické listy*, 1914, kresba tuší, papír, 183 × 255 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15688.

Obr. 12. Venouš Huňáček, dříve Dolejš [Josef Lada], William Shakespeare: *Král Lear*, kresba pro *Humoristické listy*, 1914, kresba tuší, papír, 183 × 255 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15689.

Obr. 13. Venouš Huňáček, dříve Dolejš [Josef Lada], Viktor Dyk: *Veliký mág*, kresba pro *Humoristické listy*, 1915, kresba tuší, papír, 182 × 255 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15872.

Obr. 14. Venouš Huňáček, dříve Dolejš [Josef Lada], Frank Wedekind: *Lulu*, kresba pro *Humoristické listy*, 1914, kresba tuší, papír, 181 × 255 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15759.

Obr. 15. Venoušek Dolejš [Josef Skružný], Giuseppe Verdi: *La traviata*, kresba pro *Humoristické listy*, 1911, kresba tuší, papír, 171 × 252 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15640.

Obr. 16. Venoušek Huňáček, dříve Dolejš [Josef Skružný], Otakar Theer: *Faëthón*, kresba pro *Humoristické listy*, 1917, kresba tuší, papír, 145 × 189 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15914.

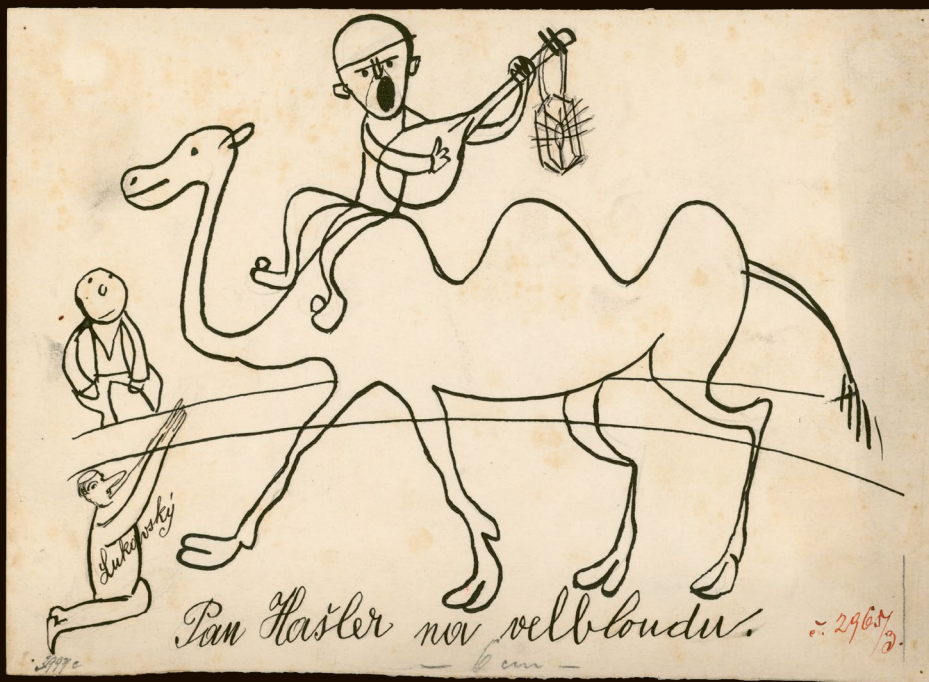
Obr. 17. Venouš Huňáček, dříve Dolejš [Josef Skružný], Jaroslav Maria: *Parisina*, kresba pro *Humoristické listy*, 1917, kresba tuší, papír, 145 × 188 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15783.

Obr. 18. Venoušek Dolejš [Karel Stroff], Melchior Lengyel: *Tajfun*, kresba pro *Humoristické listy*, 1910, kresba tuší, papír, 255 × 304 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15904.

Obr. 19. Venoušek Dolejš [Karel Štrof], Victor Margueritte: Z čista jasna, kresba pro Humoristické listy, 1911, kresba tuší, papír, 152 x 250 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15857.

Obr. 20. Venoušek Dolejš [Josef Lada a Josef Skružný?], Pražští herci jako cirkusáci, kresba pro Humoristické listy, 1911, kresba tuší, papír, 187 x 255 mm. Umělecké sbírky PNP/ML, inv. č. 376/58-15221.

Divadelní reportáže

Ve výše zmíněných memoárech se Josef Lada vrací i k Venouškovým divadelním recenzím, když poznamenává, že „velmi oblíbeny byly v *Humorech* kritické články Venouška Dolejše, které psal právě J. Skružný a já k nim tu dobu kreslil obrázky. Protože pak V. Dolejš psal i kritické články o divadelních hrách, chodili jsme oba, jako skuteční kritikové, do divadel na premiéry“ (Lada 1942: 283). Tuto vzpomínku Lada rozvíjí v řadě konkrétních humorných historek. Výtvarník zde také uvádí, ovšem bez časového určení, že „ty naše divadelní kritiky byly tak známy, že sama Ema Destiniová uznala za vhodné, při svém vystoupení na Národním divadle, osobně pozvat V. Dolejše“ (Lada 1942: 283). Tuto skutečnost pak snad potvrzuje dopis pěvkyně ve Skružného pozůstalosti, v němž – pokud se nejedná o mystifikaci redaktora *Humorů* – v únoru 1918 Destiniová nejen zve malého kritika Venouška Dolejše a jeho přítelkyni Stázičku na představení Bizetovy *Carmen*, ale v duchu venouškovského humoru lituje, že „tento poněkud frivolní kus censurou nebyl pro tak něžná a citlivá dívčí ouška lépe upraven, stane se ale tak bohdá později.“¹² Venoušek (v tomto případě Skružný) pak výjimečně do dvou kreseb z inscenace vlepil fotografie tváře Emy Destiniové a v textu tuto skutečnost komentuje s tím, že si „při illustrování tentokráte zvláště dal záležet“ (obr. 8).

Podobně jako u psaných a kreslených reportáží z výstav soudobého umění, v nichž se humor ilustrací opírá nejčastěji o předstíranou snahu o co možná objektivní zachycení konkrétních obrazů a soch, také u divadelních zpráv je vtip zpravidla založen na dětském vidění dění na scéně a na zdánlivých pokusech o objektivní popis. Tento přístup se projevuje v textu i obrazu v pseudo-naivním převyprávování obsahu her či oper, parafrázování jednotlivých replik a v komentářích, které mají implikovat, že kresby vznikly přímo během představení, například poznámkami typu „škica na rychlo“ (obr. 9)¹³ či „na tudle stranu sem neviděl“.¹⁴

Nejfrekventovanější jsou na stránkách *Humoristických listů* reportáže z Národního divadla, následované zprávami o inscenacích v Městském divadle královských Vinohrad. Z minimálně dvacítky identifikovaných článků věnujících se návštěvám Venouška Dolejše v Národním divadle a přinejmenším šestnácti z vinohradského divadla doprovodily Ladovy kresby minimálně šest reportáží z Národního, šest z vinohradského, dvakrát pak Venoušek referoval s Ladovým výtvarným doprovodem z Intimního divadla na Smíchově.

Drama *Král* Karla Maška z Národního divadla zachytil Lada v dubnu 1909 v kresbě s revolučně naladěným davem (a hlavním hrdinou Danielem). V téměř textu popisuje Dolejš ještě večer tří jednoaktovek v Intimním divadle na Smíchově a Skružného text doprovodil Josef Lada karikaturou ředitele Národního divadla Gustava Schmoranze, který si „rval vlasy, že takové skvosty si nechal ujit“.¹⁵

12 Literární archiv PNP/ML, fond Skružný Josef, Destiniová Ema Skružnému Josefu, 13. 2. 1918. Pěvkyně zde navíc píše, že „krátká, ale znamenitá literární Vaše činnost je mi snad od prvního až do posledního řádku známa a bude Vás asi zajímati, že jsme epopeji života Vašeho zcelenou v divadelní hru ‚Venouš Dolejš‘ s úspěchem přímo znamenitým na domácí půdě ve Stráži nad Nežárkou ochotnicky provozovali.“ Reportáž z návštěvy představení, ve které Venoušek líčí i své pozvání slavnou pěvkyní, vyšla v *Humoristických listech* 61, 1918, č. 10, s. 116.

13 Kresba z reportáže z inscenace hry *Begův samokres* K. M. Čapka-Choda (*Humoristické listy* 54, 1911, č. 12, s. 146).

14 Kresba z článku o inscenaci *David* Lothara Suchého v Národním divadle (*Humoristické listy* 54, 1911, č. 15, s. 181).

15 Z referátů Venouška Dolejše. *Humoristické listy* 52, 1909, č. 16, s. 189.

V květnu 1912 referoval Dolejš z generální zkoušky Maeterlinckova *Modrého ptáka*,¹⁶ v níž kromě samotné inscenace komentuje také práci Jaroslava Kvapila: „při generální zkoušce sedí pan Kvapil uprostřed hlediště, má tam telefon jako kapitán na lodi a udílí odtamtud rozkazy do provaziště a na jeviště“. Kresby ze samotné inscenace jsou pak zřetelně ladovské (obr. 10), ať už v pojetí dětských hrdinů Tylyla a Mytyl či ve výjevu oživlých předmětů v „hokynářském krámě“ a v obrazu „Království budoucnosti“ s nenarozenými dětmi. Na konci listopadu téhož roku pak Lada ztvárnil dvě scény z tragédie Františka Langerova *Svatý Václav* rovněž v režii Jaroslava Kvapila:¹⁷ se slepci u studny a moment Václavova zavraždění, doprovazený komentářem „píchli ho šikovně“.

Zpráva o inscenaci dramatu Eugèna Brieux *Utajované zlo*¹⁸ v roce 1914 s Ladovými ilustracemi je oproti jiným reportážím rámována především tím, že představení bylo dětem nepřístupné, a Venoušek tedy musel do divadla proniknout v přestrojení za starce. V témže roce pak Josef Lada doprovodil výtvarně ještě Dolejšův referát z *Krále Leara* (v Kvapilově režii),¹⁹ kde si poněkud morbidně zvolil k ilustrování scénu, v níž je hrabě z Gloucesteru zbaven Cornwalllem zraku („vykopni mu ještě to druhý“), a motiv domnělého Gloucesterova (v podání Karla Hašlera) skoku z dover-ských útesů za přítomnosti syna Edgara („skočil do propasti“; obr. 11, 12).

V kresebném doprovodu zprávy o Euripidově *Hippolytovi*²⁰ pak Lada zachytil v následujícím roce mimo jiné vyhnání hlavního hrdiny Théseem s obrazem oběšené Faidry na pozadí scény.

Z Městského divadla Královských Vinohrad Lada referoval obrazově na konci nultých let o inscenaci francouzské komedie *Strážný anděl domácnosti* Roberta de Flers a Gastona Armana de Caillavet,²¹ v roce 1912 pak přinesly *Humory* zprávu o adaptaci románu *Žena a tatraman* (Žena a loutka) Pierra Louÿse,²² kde je Dolejšova reportáž rámována vyprávěním o vlivu děje na Venouškovu partnerku Stázičku, která se inspirovane hrdinkou hry Conchitou (obr. 2).

V roce 1914 vytvořil Lada kresby k Dolejšově referátu Dykova *Zmoudření Dona Quijota* v režii Františka Zavřela.²³ Skružného text pak zdůrazňuje údajnou nerosrozumitelnost expresionistické inscenace („Moderní umělci, spisovatel, režiser, malíř a hudebník sešli se, aby vytvořili něco, co tu ještě nebylo, a taky se jim to úplně podařilo. Ti pánové dokázali, že by udělali v divadelnictví úplný převrat. Z divadla by vymýtili kulisy, vtip, zábavu i obecnost“, kvůli které si diváci další den spěchají koupit noviny, aby se dozvěděli „obsah kusu“. Venoušek pak využívá motivy ze svých dobových recenzí výstav soudobého umění, když navrhuje, že měl Sancho Quijota rozveselit tím, že by mu ukázal kubistický obraz, což také Lada zachytil na jedné z kreseb.

16 Původní zprávy Venouška Dolejše. Modrý pták. *Humoristické listy* 55, 1912, č. 21, s. 249–250.

17 Původní zprávy Venouška Dolejše. Národní divadlo – „Svatý Václav“. *Humoristické listy* 55, 1912, č. 50, s. 635.

18 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Národní divadlo – Utajované zlo. *Humoristické listy* 57, 1914, č. 7, s. 83–84.

19 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Král Lír. *Humoristické listy* 57, 1914, č. 12, s. 155.

20 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Národní divadlo – Hippolytos. *Humoristické listy* 58, 1915, č. 11, s. 156.

21 Původní zprávy Venouška Dolejše. Na plesu – O nezaměstnaných – Česká komedie – Strážný anděl domácnosti. *Humoristické listy* 52, 1909, č. 7, s. 81.

22 Původní zprávy Venouše Dolejše. Vliv „Ženy a tatramana“ na můj poměr se Stázičkou. *Humoristické listy* 55, 1912, č. 7, s. 76.

23 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Zmoudření dona Kichota. *Humoristické listy* 57, 1914, č. 22, s. 315.

Z vinohradského divadla lze zmínit ještě například Ladovy kresby reflektující Dykovo fantastické drama *Veliký mág* v režii Karla Huga Hilara v roce 1915,²⁴ z něhož si vybral scénu s nemocným sochařem Janem („Já chci pít! Kde je staropramen?“) či moment, v němž mág vybízí Jana, aby zabil svoji milou Helu, aby mohl sám žít („Zap ji! Zab!“; obr. 13). Další inscenaci K. H. Hilara, Ibsenova *Peer Gynta*,²⁵ zachytil Venoušek Dolejš v roce 1916 a zejména Ladova kresba s Peer Gyntem mezi trolly prozrazuje zřetelně autorův charakteristický styl.

Jednou z výtvarně nejzdařilejších reportáží pak je zpráva z Intimního divadla na Smíchově, již Skružný s Ladou věnovali v roce 1914 inscenaci hry *Lulu* Franka Wedekinda v režii Františka Zavřela.²⁶ Lada článek doprovodil mj. zachycením scény, ve které se malíř Schwarz podřezává břitvou („scéna, která není s pravé strany vidět“), úspěch představení pak Lada ilustruje výjevem s kritiky, kteří před Wedekindem a Zavřelem – jak píše Skružný v textu článku – „padli na břicho“ (obr. 14).

Při srovnání s kresbami z divadelních inscenací od jiných ilustrátorů, zejména těch od hlavního autora Venouška Dolejše Josefa Skružného a od rutinního kreslíře pro *Humory* Karla Stroffa, vyniknou specifika Ladových kreslených reportáží. Zejména Skružného neškolená ruka dovozovala tomuto autorovi Venouškových ilustrací mnohem silnější prohršky proti anatomii a zjevný je i nijak netajený zápas s kompozicí či celkovým prostorovým uspořádáním, který ale jen posiluje komický efekt řady kreseb. Prostor kresby na Skružného ilustracích je často jakoby postupně zaplňován jednotlivými předměty, které jsou navíc pro jistotu nezřídka ještě popsány přímo v ploše kresby.

Reprezentativním příkladem je Skružného kresebný záznam z inscenace hry *Begův samokres* Karla Matěje Čapka-Choda v Národním divadle v reportáži z března 1911²⁷ se zvláště protaženou postavou na zemi ležící ženy (obr. 9). V témže roce podobně anatomicky pozoruhodně uchopil Skružný postavu Traviaty v inscenaci Verdiho opery s italskou sopranistkou Gemmou Bellincioni a tenoristou Otakarem Mařákem ve vinohradském divadle (obr. 15).²⁸ Skutečnost, že byla Skružného manýra poměrně konzistentní, ukazují i příklady z dalších let, jako jsou ilustrace k recenzi Theerova *Faethona* v Národním divadle v roce 1917 (obr. 16)²⁹ či kresba s koněm z dramatu *Parisina* od Jaroslava Marii, na níž je anatomická výstřednost zvířete spojena s poměrně sebevědomým podáním kresby (obr. 17).³⁰

Možnost – slovy Pavly Pečinkové – „osvobodit se od kreslířské rutiny“ v dílech Venouše Dolejše kromě Josefa Lady využil i Karel Stroff, jehož kresby pro *Humoristické listy*, vycházející pod jeho jménem, jsou i v rámci periodika spíše konvenční. Venouškovské ilustrace umělce, který studoval u Františka Ženíška na pražské akademii a doplnil si vzdělání ještě v ateliéru Franze von Stucka v Mnichově, nemohou přes veškerou naivistickou stylizaci zcela zapřít akademické školení. Jeho

24 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Městské divadlo na Vinohradech. Velký mág, čili: Život můj za život tvůj. *Humoristické listy* 58, 1915, č. 14, s. 202.

25 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Městské divadlo na Vinohradech. Peer Gynt, čili: Kam to přivede muž, když má rád holčičky. *Humoristické listy* 59, 1916, č. 24, s. 308.

26 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. „Lulu“. *Humoristické listy* 57, 1914, č. 17, s. 230.

27 Původní zprávy Venouška Dolejše. Národní divadlo: Růžový kavalír. – Begův Samokres. *Humoristické listy* 54, 1911, č. 12, s. 145–146.

28 Původní zprávy Venouška Dolejše. Biograf „Bílá otrokyně“. – Vinohradské divadlo „Traviata“. Pohostinské vystoupení Gemmy Bellincioni a Otokara Mařáka. *Humoristické listy* 54, 1911, č. 11, s. 133–134.

29 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Národní divadlo. Faethon čili Kdo chce kam, pomozme mu tam. *Humoristické listy* 60, 1917, č. 18, s. 252.

30 Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše. Městské divadlo na Vinohradech. Parisina čili Koňská láska markýzy vražednice. *Humoristické listy* 60, 1917, č. 12, s. 170.

kresby tak sice zacházejí v pseudo-dětském podání poměrně daleko, ale od Ladových i Skružného ilustrací se zřetelně liší. Postrádají komičnost v gestech a výrazech tváří postav Ladových děl a oproti Skružnému podávají nápadně – a nepatříčně – správně prostor, perspektivu a jednotlivé plány obrazu.

Typická je například kresba z Bissonovy hry *Bezejmenná* v Národním divadle z roku 1909 s replikou „Živej víckrát chodit nebude“.³¹ Stroff zde komičnost vložil do určité prkennosti postav, v jiných ohledech je ale kresba v podstatě správná, a tudíž poněkud nevenouškovská. V dalším roce ilustroval Stroff některé reportáže z vinohradského divadla. Z pěti ilustrací k opeře *Quo vadis* Jeana Nouguése je charakteristická kresba zachycující závěr druhého jednání s hořícím Římem („v tom élemtu šla opona dolu“).³² Vyobrazil i scénu z inscenace *Tajfun* podle hry Melchiora Lengyela („ty dobytku – ty hnoji...“; obr. 18).³³

O Národním divadle pak Stroff referoval v roce 1911 kresbami z inscenace hry *Z čista jasna* od Victora Margueritta („zařval jako raněný lev...“; obr. 19).³⁴ Způsob, jakým probíhala společná práce na reportážích, ukazuje fakt, že druhá kresba z téhož článku, vztahující se k Dykové hře *Poražení*, je zjevně prací jiného ilustrátora, zřejmě Josefa Skružného.

Závěr

Ačkoliv se styl jednotlivých autorů liší a na některých kresbách lze dokonce tušit jejich spolupráci (obr. 20),³⁵ tvorba dětského redaktora Venouška Dolejše vznikala především jako kolektivní dílo výtvarníků z redakčního okruhu *Humorů* a v zásadě se jedná o poměrně jednotný celek. Distancováním pohledu (prostřednictvím dětského redaktora) vytvářejí autoři Dolejše humor, který necílí primárně na samotné inscenace (či umělecká díla v případě reportáží z výstav moderního umění), ale utahuje si spíše z naivního pohledu fiktivního pozorovatele. V tomto smyslu tedy – a tím, že se jedná o reflexe konkrétních reálných událostí – se přibližují mnohem víc dobovému kulturnímu dění než obecná kritika moderního umění, jaká byla v konvenční humoristice běžnější. To se týká i ve své době progresivních inscenací, jako je například zmiňované Zavřelovo uvedení Wedekindova dramatu *Lulu*.

Dolejšův pseudo-primitivismus je také mnohem nadčasovější (a dnes o poznání živější) než (slovy Lady) „ulízané“ ilustrace většiny přispěvatelů *Humoristických listů* v neanonymním režimu. Skružného fiktivní hrdina, na jehož podobě se Josef Lada do roku 1916 zásadním způsobem podílel, mizí ze stránek *Humorů* až v roce 1928. Po ukončení Ladovy spolupráce s Vilímkovým periodikem byl nejfrekventovanějším autorem ilustrací k Dolejšovým příspěvkům jeho duchovní otec Josef Skružný.

Kolektivní autorství je pochopitelně určitou komplikací při třídění tohoto vizuálního archivu. Na základě bližšího pohledu na téměř kompletně dochované

31 Původní zprávy Venouška Dolejše. *Bezejmenná*. Drama od A. Bisona. *Humoristické listy* 52, 1909, č. 42, s. 501.

32 Původní zprávy Venouška Dolejše. Městské divadlo na Král. Vinohradech. *Quo vadis?* Opera o 5 dějstvích. *Humoristické listy* 53, 1910, č. 19, s. 227–228.

33 Původní zprávy Venouška Dolejše. Městské divadlo na Král. Vinohradech. – *Tajfun*, aneb *Žlutý Japonec a krásná Pařížanka*, čili *Tajemná vražda a neviný odsouzenec*. *Humoristické listy* 53, 1910, č. 49, s. 582.

34 Původní zprávy Venouška Dolejše. Národní divadlo: *Poražení*. – *Z čista jasna*. *Humoristické listy* 54, 1911, č. 9, s. 109.

35 Na kresbě doprovázející článek „Pražští herci jako cirkusáci“ (*Humoristické listy* 54, 1911, č. 40, s. 481–482) je zřejmý rukopis více autorů, v tomto případě Josefa Lady a Josefa Skružného.

výtvarné předlohy v nakladatelském fondu Vilímkova podniku lze však přinejmenším odlišit tvorbu Josefa Lada a začlenit ji k tomu nejautentičtějšímu z jeho raného období. Kromě obohacení ladovské tematiky jsou Dolejšovy reportáže pozoruhodné především tím, že propojují řadu oblastí dobového života, zprostředkovaného díky pseudo-dětské perspektivě v rámci dobové humoristiky (a zejména na poměry *Humorů*) velice svobodným způsobem.

Bibliografie

- DOLEJŠ, Venoušek. S. d. *Památník své milované Stázičky věnuje Venouš Dolejš*. Praha: s. n., s. d.
DOLEJŠ, Venoušek. 1911. *Z mého notesu*. Praha: Vilímek, 1911.
DOLEJŠ, Venoušek. 1912. *Bitva u Košťálova a jiné světové události*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1912.
DOLEJŠ, Venoušek. 1913. *Tajemství tety Klotyldy*. Praha: J. R. Vilímek, 1913.
DONATO, Eugenio. 1979. The Museum's Furnace: Notes toward a Contextual Reading of Bouvard and Pécuchet. In Josué V. Harari (ed.). *Textual Strategies. Perspectives in Post-Structuralist Criticism*. Ithaca – New York: Cornell University, 1979, s. 213–238.
FOUCAULT, Michel. 1994. Co je to autor? *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Svoboda, 1994, s. 41–73.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1914. *Nové příhody a události*. Praha: J. R. Vilímek, 1914.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1917. *Ve Šlěpějích Šerloka Holmesa*. Praha: J. R. Vilímek, 1917.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1921. *Jak jsem byl bolševikem*. Praha: Josef Skružný, 1921.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1924a. *O domě, v němž posel pes*. Praha: J. R. Vilímek, 1924.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1924b. *Bon-ton pro válečné zbohatlíky*. Praha: J. R. Vilímek, 1924.
HUŇÁČEK, Venoušek. 1924c. *Ilustrovaný slovník naučný*. Praha: J. R. Vilímek, 1924.
CHROBÁK, Ondřej – WINTER, Tomáš (eds.). 2006. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900–1950*. Praha: Gallery – Galerie hlavního města Prahy, 2006.
LADA, Josef. 1942. *Kronika mého života*. Praha: Československý kompas, 1942.
OLIČ, Jiří. 2016. *Lada*. Praha: Slovart, 2016.
PEČINKOVÁ, Pavla. 2007. *Josef Lada (1887–1957)*. Praha: Obecní dům, 2007.
PRAHL, Roman – VONDRÁČEK, Radim – SEKERA, Martin. 2014. *Karikatura a její příbuzní v českém prostředí 19. století*. Řevnice – Plzeň: Arbor vitae – Západočeská galerie, 2014.
PROKŮPEK, Tomáš. 2014. *Josef Lada – Humory: kreslené anekdoty z Humoristických listů 1911–1916*. Praha: Plus, 2014.
SEZIMA, Karel (ed.). 1937. *Jos. R. Vilímek. Osobnost i závod*. Praha: Svaz knihkupců a nakladatelů Československé republiky, 1937.
VILÍMEK, Josef Richard st. 1908. *Ze zašlých dob*. Praha: Vilímek, 1908.

Mgr. Jakub Hauser, Ph.D.
Památník národního písemnictví /
Muzeum literatury
hauser@pamatnik-np.cz
 <https://orcid.org/0000-0002-7341-4293>

Jakub Hauser působí jako kurátor uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví / Muzea literatury. Zaměřuje se na aktivity ukrajinské a ruské emigrace v prvorepublikovém Československu a další témata související se sbírkami muzea. Je jedním z kurátorů stálých expozic Muzea literatury. Na Ústavu dějin umění AV ČR se podílel na projektu věnovaném projevům antisemitismu ve výtvarném umění (2018–2021), aktuálně je členem řešitelského týmu projektu zaměřeného na pomníky holokaustu a reflexi šoa ve výtvarném umění.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.